

ΛΟΞΗ ΜΑΤΙΑ

Της Μικέλας Χαρουλάρη
mchart@dolnet.gr

Ένας Ισπανός στην Καισαριανή

Προχθές την Τρίτη, ο 46χρονος Ισπανός συγγραφέας Χαβιέρ Θέρκας επισκέφθηκε το Σκοπευτήριο της Καισαριανής. Και συγκλονίστηκε. Λίγο αργότερα πήγε πεζή στην Ακρόπολη. Και εντυπωσιάστηκε. Έζησε και τις δυο αυτές εμπειρίες αποκαλυπτικά. Και ένιωσε, όπως μου έλεγε, την ελληνική Ιστορία να ξεπετάγεται μπροστά του και να τον ταρακούνει. Αρχαία και σύγχρονη, σύγχρονη και αρχαία, αλληλένδετες και εξίσου σπουδαίες, φωτι-

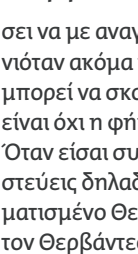
Χαβιέρ Θέρκας

σμένες η μια μέσα από την άλλη όπως κανένα σχολικό εγχειρίδιο δεν το κάνει. Ο Θέρκας είναι ο πρώτος από την νέα γενιά των Ισπανών που το 2001 επανέφερε στο κέντρο της λογοτεχνίας τον ισπανικό εμφύλιο του 1936-39, γράφοντας τους *Στρατιώτες της Σαλαμίνας* (εκδ. Πατάκης) – ένα μυθιστόρημα που συνδυάζει τη μυθοπλασία με την ιστορική έρευνα, με το δοκίμιο και την αυτοβιογραφία. Εκεί υπάρχει μια κομβική σκηνή όπου ένας ηγέτης των Φαλαγγιτών γλιτώνει από το εκτελεστικό απόσπασμα χάρη σε έναν στρατιώτη των Δημοκρατικών που τον αφήνει να δραπέτευσει, δικαιώνοντας έτσι (σαν άλλος οπλίτης του Θεμιστοκλή) τις αξίες του πολιτισμού και της ελευθερίας απέναντι στη βαρβαρότητα. Αυτό ήταν που οδήγησε τον Θέρκας στην Καισαριανή για τις ανάγκες της τηλεοπτικής σειράς της ΕΤ1 «Οι κεραιές της εποχής μας». Μαζί λοιπόν με τον Ανταίο Χρυσσοστομίδη και την αφεντιά μου, με τον φακό του Δημήτρη Κορδελά και το μάτι του σκηνοθέτη Ετιέν Θεοτόκη να τον ακολουθεί, ο Ισπανός περπάτησε ανάμεσα στις γραντιένιες πλάκες με τα ονόματα των εκτελεσθέντων αντιστασιακών, στάθηκε με δέος μπροστά στον πέτρινο τοίχο, διάβασε το κόκκινο σύνθημα για την ελευθερία που δεν δίνεται αλλά κατακτάται, και... ντράπηκε που δεν ήξερε. Διότι στην Ισπανία, όπως και στην Ελλάδα, η πρόσφατη Ιστορία στα χρόνια του ήταν ταμπού για τη σχολική εκπαίδευση – και σε μεγάλο βαθμό παραμένει. «Η ισπανική πολιτεία», σχολίαζε, «δεν έχει τολμήσει να στήσει κανένα τέτοιο μνημείο, ούτε καν για τη μεγαλύτερη σφαγή των Δημοκρατικών, στην αρένα του Μπαντάχο το 1936. Αντίθετα, επέλεξε τη λήθη» – «οπότε η ευθύνη έχει πέσει στους ώμους των ιστορικών και των λογοτεχνών. Διότι το παρελθόν είναι παρόν. Και το παρόν αναδιατυπώνει – άρα αυτομάτως αναδιαμορφώνει – το παρελθόν». Γι' αυτό κι εκείνος διερευνά τα γεγονότα και συλλέγει μνήμες και ζωντανές μαρτυρίες. Γι' αυτό υπηρετεί μια λογοτεχνία η οποία εισχωρεί «στα σημεία που μένουν σκοτεινά για την Ιστορία». Γι' αυτό και τού γεννήθηκε ένα έντονο ενδιαφέρον για την Ελλάδα, όταν συναντήθηκαν μέσα του το Σκοπευτήριο με τον Παρθενώνα.

«Ως συγγραφέας, αναζητώ την ηθική αλήθεια των πραγμάτων. Όχι την ιστορική ούτε την επιστημονική», λέει ο Θέρκας. Αντί λοιπόν να επιδιώκει να βρει απαντήσεις, προσπαθεί να θέτει σύνθετα ερωτήματα μέσα από τα οποία εξερευνά την ανθρώπινη φύση. Από αυτόν τον δρόμο συναντιέται με την Ιστορία, και γι' αυτόν τον λόγο τα μυθιστορήματά του δεν είναι ιστορικά μυθιστορήματα. «Με ενδιαφέρει να καταλάβω τους εκθρούς μου όπως κάνει και ο Τζόνθαν Λίτελ στις *Ευμενίδες* (εκδ. Λιβάνης) διαλέγοντας ως πρωταγωνιστή έναν ναζί δήμιο. Έτσι κι εγώ διάλεξα έναν Φαλαγγίτη (στους *Στρατιώτες*) ή έναν Αμερικανό που γίνεται χασάπης των Βιετναμέζων (στην *Ταχύτητα του φωτός*, Πατάκης) – πρόσωπα και τα δύο υπαρκτά. Ωστόσο, προσοχή: «καταλαβαίνω» δεν σημαίνει «δικαιώνω». Μπορεί λοιπόν να πιστεύω στη διαρκή επανερμηνεία της Ιστορίας, σε πείσμα της υπεραπλούστευσης ή του μανικαϊσμού που κυριαρχούν, αλλά διαφωνώ ριζικά με τη διαστρέβλωση που σερβίρεται ως τεκμηριωμένη αναθεώρηση». Παρ' όλα αυτά, οι Γερμανοί κριτικοί δεν δίστασαν να τον αποκαλέσουν «αναθεωρητή» εξαιτίας τού Φαλαγγίτη του – κάτι που τον έκανε έξαλλο. Όπως σχολιάζει και στο τηλεοπτικό του πορτρέτο που θα δούμε από τον ερχόμενο Οκτώβριο: «Τη διαφορά την κάνει ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζεις τέτοια ευαίσθητα ζητήματα. Εκεί φωλιάζει και το μυστικό της λογοτεχνίας».

Ο Χαβιέρ Θέρκας είναι, λοιπόν, βέβαιος. Δεν θα αργήσει, μου έλεγε, να εμφανιστεί και στην Ελλάδα μια καινούργια συγγραφική φωνή που θα μιλήσει για τον ελληνικό Εμφύλιο «διαφορετικά». «Και τότε οι νέοι αναγνώστες που φαίνονται κορεσμένοι με τα τραύματα της πρόσφατης ελληνικής Ιστορίας θα ξαναβρούν το ενδιαφέρον τους». Ενδεχομένως. Έτσι πάντως συνέβη στη δική του περίπτωση. Ο τρόπος του έγινε το διαβατήριό του στη δημοσιότητα. Μια δημοσιότητα που τού έφερε χρήματα, αλλά που του είναι απωθητική. «Εγώ είμαι συγγραφέας, δεν είμαι διανοούμενος. Δεν θέλω να με αντιμετωπίζουν σαν δημόσιο πρόσωπο που καλείται να τοποθετηθεί επί παντός επιστητού. Δεν μου αρέσει να με αναγνωρίζουν στον δρόμο ούτε να βγαίνω στην τηλεόραση (σ.σ. στην αρχή αρνιόταν ακόμα και να γίνει το πορτρέτο του στις «Κεραιές»). Η επιτυχία είναι ανόητη και μπορεί να σκοτώσει τον συγγραφέα. Εμένα το μόνο που μπορεί να με κάνει ευτυχισμένο είναι όχι η φήμη, αλλά το να ανακαλύπτω καινούργια πράγματα παλεύοντας με τις λέξεις. Όταν είσαι συγγραφέας, πρέπει να είσαι ένα μείγμα φιλοδοξίας και ταπεινότητας. Να πιστεύεις δηλαδή ότι είσαι αρκετά σπουδαίος ώστε να προσπαθείς να ξεπεράσεις τον αναθεματισμένο Θερβάντες, αλλά να έχεις και τη συναίσθηση ότι δεν πρόκειται ποτέ να φτάσεις τον Θερβάντες!».

Το εξώφυλλο του βιβλίου

3-MOON-3D

Γράφει ο
Δημοσθένης
Κούροβικ

Από το μαύρο

Η έκθεση βιβλίου της Θεσσαλονίκης εξελίσσεται γρήγορα, παρά τις κάποιες ασυμμετρίες της, σε μια από τις σημαντικές διεθνείς εκθέσεις του είδους της. Που σημαίνει, σε τόπο συναντήσεων και συναλλαγών ανάμεσα κυρίως σε επαγγελματίες του βιβλίου, από εκδότες ως ατζέντηδες, μεταφραστές, υπεύθυνους λογοτεχνικών εντύπων ή ενθέτων και εκπροσώπους θεσμών όπως τα εθνικά κέντρα βιβλίου. Αυτός είναι ο σύγχρονος τρόπος του συλλογικού μάρκετινγκ ενός κλάδου. Ευκαίτο είναι η έκθεση της Θεσσαλονίκης να απορροφήσει στο προσεχές μέλλον τις παρωχημένες, συντεχνιακού τύπου εμποροπανηγύρεις που αποκαλούνται φεστιβάλ βιβλίου και που, ενώ είναι δαπανηρές για τον φορολογούμενο, όχι μόνο δεν έχουν καμιά αξιόλογη επίδραση στην κίνηση των βιβλίων, αλλά ασχημίζουν και μπουκώνουν τους ελάχιστους ελεύθερους χώρους που υπάρχουν στις πόλεις μας. Για μια φορά, θα δώσω συχαρητήρια στο ΚΑΣ για την απόφασή του να μην επιτρέψει εφεξής στους εκδότες να φράζουν τον πανέμορφο πεζόδρομο της Διονυσίου Αρεοπαγίτου με τα μικρομάγαζά τους.

Τον Παύλο Αγναντίδη τον αδικεί η επική «δημοσιογραφία», κι ας είναι η επαγγελματική ιδιότητά του. Η καλλιτεχνική παιδεία του, ιδίως η μουσική, είναι απίστευτη και καλύπτει ένα τεράστιο φάσμα, από την όπερα ως το φλαμένκο και το φάδο, από τον Μπαχ ως τον Τσιτσάνη και τη Λίνα Νικολακοπούλου. Η γραφή του αποδίδει επακριβώς την εντύπωση που σου αφήνει η φυσική παρουσία του: μια χαμηλότονη ευγένεια, μια γεμάτη ταπεινοφροσύνη εκλέπτυνση, μια κομψή απλότητα στην έκφραση, ίδιον εκείνων που ξέρουν καλά για ποιο πράγμα μιλούν. Το βιβλίο του *Αληθινά παραμύθια*, στη σειρά «Σκέψη, Χρόνος και Δημιουργοί» των εκδόσεων Καστανιώτη (Αθήνα 2007, σελίδες 302), περιλαμβάνει πορτρέτα μιας πληθώρας καλλιτεχνών, κατά κύριο λόγο, αλλά όχι αποκλειστικά από τον χώρο της μουσικής, τα οποία συνδυάζουν βιογραφία, αισθητικό δοκίμιο και, σε πολλές περιπτώσεις, συνέντευξη με τον ίδιο τον καλλιτέχνη. Ο συνδυασμός είναι τόσο επιδέξιος, η συνεργασία αυτών των τριών στοιχείων τόσο αρμονική ώστε τα κείμενα του βιβλίου διαβάζονται πράγματι σαν αληθινά παραμύθια, γοητευτικά και συγχρόνως πλούσια σε γνώσεις. Αναφέρω ενδεικτικά τη συναρπαστική (και χωρίς ίχνος εθνικού κο-

μψασμού) ανίχνευση των ελληνικών, συγκεκριμένα κοζανιτικών, ριζών του Χέρμπερτ φον Κάραγιαν μέσα από την τεκμηριωμένη ανάπλαση της ιστορίας της οικογένειάς και των μελών της σε διάστημα σχεδόν δύο αιώνων.

Ο Κούντερα γράφει κάπου ότι όλες οι μυστικές υπηρεσίες του κόσμου παρακολουθούν τις τηλεφωνικές συνδιαλέξεις των πολιτών, συγγνώμη, των υπηκόων τους, αλλά η τσεχοσλοβακική (επί κομμουνισμού) ήταν η μόνη που τις έβγαζε σε πανεθνική ακρόαση. Όταν η ανομία έχει γίνει καθεστώς, έρχεται μια στιγμή που το κράτος παρωδεί τον ίδιο τον εαυτό του και το Κακό αποκτά σχεδόν ευτράπελο χαρακτήρα, ακριβώς όπως στα μυθιστορήματα του Κάφκα, όπου η πραγματικότητα εμφανίζεται τόσο παράλογη ώστε ο εφιάλτης γέρνει προς την κωμωδία και σου έρχεται να γελάσεις την ίδια στιγμή που σου σφίγγεται η καρδιά. Η ελληνική πραγματικότητα είναι τόσο ολοκληρωτικά καφκαϊκή ώστε αρκεί μια καθημερινή βόλτα στη γειτονιά σου για να το ζήσεις αυτό. Τις προάλλες, δίπλα ακριβώς στο αστυνομικό τμήμα της οδού Βεΐκου, στο Κουκάκι, δυο τύποι πάρκαραν μια πελώρια μοτοσικλέτα εγκάρσια στο (πολυσύχναστο, ας σημειωθεί) πεζοδρόμιο, κλείνοντάς το από τη μια ως την άλλη άκρη. Έτυχε να περνώ από εκείνη τη στιγμή του συμβάντος και ρώτησα τον αστυνομικό που εκτελούσε χρέη σκοπού αν είδε τι έγινε. Εκείνος έριξε μια ματιά, το είδε, πήρε ένα ενοχλημένο ύφος και, εκεί που πήγα να πιστέψω πως το ενοχλημένο ύφος αφορούσε την προκλητική και άκρως επικίνδυνη για τους διερχόμενους πεζούλα παραβίαση και πως επρόκειτο να επέμβει ο Νόμος, μου λέει επί λέξει, μα λόγω τιμής: «Εντάξει, κύριε, μην το κάνετε θέμα!» Κάτι τέτοια θα έπρεπε να είναι αστείρευτη πηγή έμπνευσης για τους συγγραφείς που αναζητούν σήμερα την «ελληνικότητα»!

Δεν είμαι φιλοτελιστής, αλλά πάντα μάζευα γραμματόσημα για φίλους μου που ήταν. Έτσι, εδώ και περισσότερα από σαράντα χρόνια παρατηρώ τα γραμματόσημα όχι από τη σκοπιά του συλλέκτη, αλλά του ερασιτέχνη ιστοριοδίφη, που βλέπει την εξέλιξη της θεματολογίας και της αισθητικής τους σαν ίχνος της ίδιας της ιστορικής διαδρομής διαφόρων χω-

Ο Κερτ Βόνεγκατ που πέθανε πέρσι είχε γράψει ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα για τη φρίκη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Το «Σφαγείο νούμερο πέντε», που παραμένει δραστικό 40 χρόνια μετά την πρώτη κυκλοφορία του, διότι με τελείως αντιδραματικό τρόπο περιγράφει έναν κόσμο όπου όλες οι αξίες έχουν ευτελιστεί